

Verantwoordelijke uitgever : Professor Louis Baeck,
Pro-dekaan van de Faculteit der Economische
en Toegepaste Economische Wetenschappen

De "Leuvense Economische Standpunten" worden opgevat als een vrije wetenschappelijke tribune waarin de stafleden van het Departement Economie en van haar onderzoekseenheid, het Centrum voor Economische Studiën, opiniërende studies en essays publiceren. De opzet bestaat erin om op bevattelijke wijze een reeks van inzichtsverhelderende en beleidsoriënterende economische standpunten te brengen. Onze beweeglijke wereld heeft hieraan wel behoefte.

Dergelijke reeks zal uiteraard verschillende opinies en denkstromingen brengen.

Leuvense Economische Standpunten zullen alleen de visie van de auteur vertolken. Zij kunnen dus niet doorgaan als de visie van een instelling.

Adres voor bestellingen :
Centrum voor Economische Studiën
Van Evenstraat 2B
B — 3000 LEUVEN

Prijs per aflevering : 100 F.
Postcheque : 000-0544830-78

Telefoon : 016 / 28.31.02 — 28.31.11

K.U. LEUVEN
CENTRUM VOOR ECONOMISCHE STUDIEËN
Naamsestraat 69 - B-3000 LEUVEN
Tel. (016) 32.67.25
Fax (016) 32.67.96
BTW BE 419.052.173

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT TE LEUVEN

DEPARTEMENT ECONOMIE

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1993/74

**INTERNATIONALE CONCURRENTIE EN
WERKGELEGENHEID.
HOE ARBEIDSVRIENDELIJK IS ONS LOONBELEID ?**

Filip ABRAHAM
Hoogleraar K.U.Leuven

oktober 1993

Deze tekst verschijnt als Leuvens Economisch Standpunt en werd voorgesteld in de seminarie-reeks *Economen in Debat* van het Centrum voor Economische Studieën.

De auteur is dank verschuldigd aan J.P. Abraham, N. Demeester en aan de deelnemers aan *Economen in Debat*.

D/1993/2020/22

INLEIDING

De concurrentiekracht van een kleine open economie uit zich in het marktaandeel dat de bedrijven op de buitenlandse en binnenlandse markt veroveren. Het ligt dan ook voor de hand dat de wet op de concurrentiekracht grote aandacht besteedt aan het Belgisch marktaandeel en de evolutie van de relatieve uitvoerprestaties van Belgische uitvoerbedrijven.

Naast de relatieve uitvoerprestaties is ook de tewerkstelling een fundamentele doelstelling van het economisch beleid. De evolutie van de industriële tewerkstelling in Europa baart grote zorgen. Zelfs in de voorbije hoogconjunctuur creëerden de Europese economieën weinig banen in de internationaal competitieve sectoren. In de huidige recessie brengt de snel toenemende werkloosheid de houdbaarheid van het Europees welvaartsmodel in gedrang. Zoals aangetoond in de deel één van deze tekst geldt dit in het bijzonder voor ons land omwille van de ongunstige tewerkstellingsprestaties in de Belgische industriële sector. Om die reden vormen werkgelegenheid en werkloosheid een essentieel aandachtspunt in de onderhandelingen over een nieuw Sociaal Pact.

Voor de evolutie van zowel de uitvoer als de werkgelegenheid speelt de prijs van de aangeboden goederen en diensten in vergelijking met de prijzen van de belangrijkste concurrenten een grote rol. Deze prijs wordt op zijn beurt bepaald door kostenfactoren zoals de arbeids- en kapitaalkost, de prijs van energie, ingevoerde en nationale intermediäre inputs en de prijs van diensten die noodzakelijk zijn in het productieproces. Het is om die reden dat de kostenevolutie van essentiële productiefactoren vergeleken wordt met deze van de belangrijkste handelspartners.

Bij deze vergelijking wordt het meeste aandacht besteed aan de arbeidskost. Dit is niet verwonderlijk aangezien de arbeidskost een belangrijk aandeel van de totale produktiekost uitmaakt en hierdoor een directe invloed uitoefend op werkgelegenheid en economische groei. Tevens is het één van de weinige kostenelementen waarop het nationaal beleid nog een significante invloed heeft door het beheersen van de loonkost en het aanpassen van sociale zekerheidsbijdragen en andere belastingsvoeten.

Bij het bepalen van toelaatbare loonkoststijging hanteert men in België ruw gesproken twee principes. Het eerste principe stelt dat de nominale loonkosten per tewerkgestelde niet sneller mogen stijgen dan het gemiddelde van de vijf of zeven belangrijkste

handelspartners. Daarnaast wordt als baken voor loonstijgingen vaak de produktiviteitsontwikkeling voorop gesteld. Meer bepaald wordt gesteld dat nominale (reële) loonsverhogingen beperkt moeten blijven tot de groei van de nominale (reële) produktiviteit.

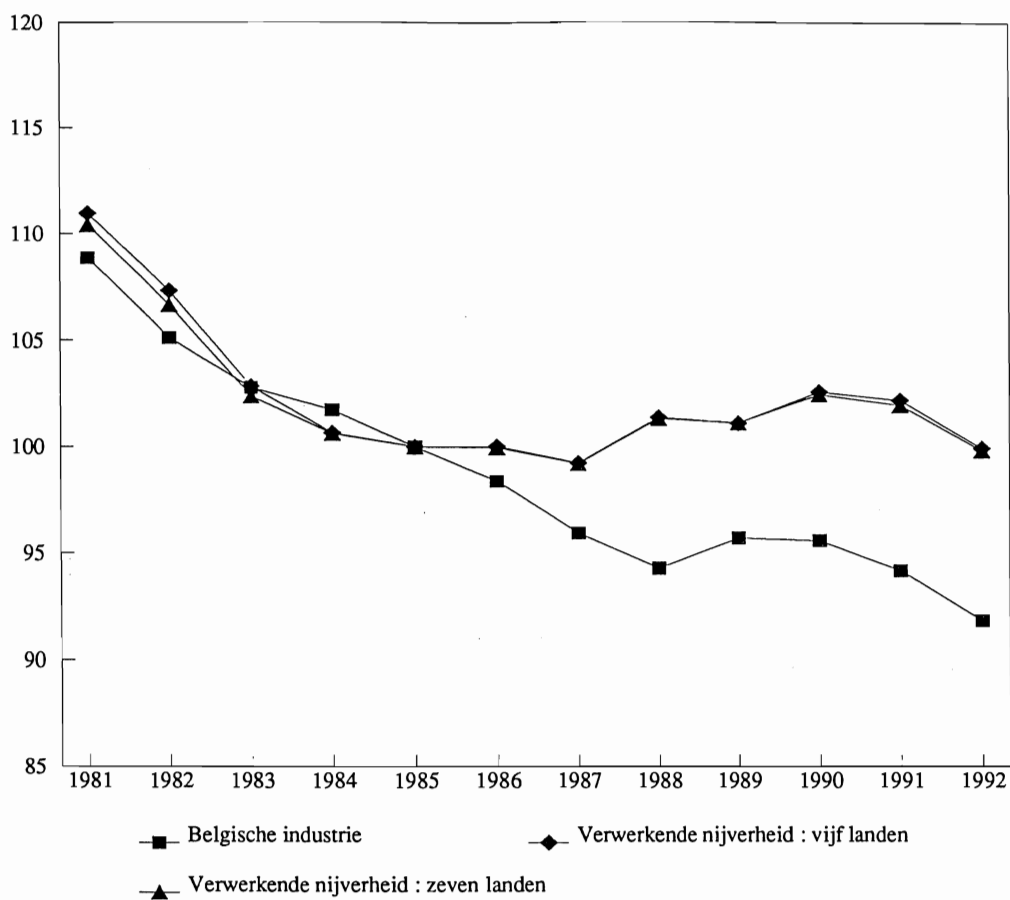
In het tweede deel van deze studie benaderen we deze twee principes van loonvorming vanuit tewerkstellingsperspectief. Vermijdt men in een recessie een overmatige toename van de werkloosheid indien men deze richtlijnen volgt ? Bieden deze principes voldoende perspectief voor groei met tewerkstelling in tijden van economische expansie ? Het antwoord op deze vragen is niet onverdeeld positief.

Om die reden stellen we in een laatste deel de werkgelegenheid als hoofdobjectief van het loonbeleid. We berekenen de loongroei die de achteruitgang van de industriële tewerkstelling in het laatste decennium zou hebben vermeden. Tevens gaan we na welke loonstijgingen tot dezelfde evolutie van de industriële werkgelegenheid zouden hebben geleid als bij de vijf belangrijkste handelspartners. Een vergelijking van deze hypothetische groeicijfers met de werkelijke loonevolutie draagt in een slotparagraaf bij tot suggesties voor een arbeidsvriendelijk loonbeleid.

1. INDUSTRIËLE TEWERKSTELLING IN BELGIE EN DE BELANGRIJKSTE HANDELSPARTNERS

Figuur 1 drukt de tewerkstellingsevolutie in de Belgische industrie uit t.o.v. 1985. Men stelt vast dat de industriële tewerkstelling gestaag daalt in de periode 1981-1992. Na een scherpe tewerkstellingsvernietiging tussen 1981 en 1986 treedt er vanaf 1987 een stabilisatie op waarna in 1992 de dalende trend opnieuw hervat wordt. In 1992 lag de industriële tewerkstelling 15.7 % lager dan in 1981.

Ongetwijfeld is een deel van dit verlies aan industriële tewerkstelling te wijten aan structurele tendenzen zoals de uitbouw van een diensteneconomie en de groeiende concurrentie van Japan, de VS en de nieuw geïndustrialiseerde landen. Daarom is het wellicht meer aangewezen de Belgische situatie te vergelijken met de belangrijkste handelspartners. Figuur 1 schetst de tewerkstelling in de verwerkende nijverheid van de vijf (Duitsland, Frankrijk, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Italië) en de zeven (de vijf+

FIGUUR 1 : EVOLUTIE VAN DE INDUSTRIELE TEWERKSTELLING IN BELGIE
EN DE BELANGRIJKSTE HANDELSPARTNERS (1985=100)

Japan en de VS) belangrijkste handelspartners¹. Uit deze vergelijking blijft vooral het scherp contrast tussen de periode voor en na 1985 bij. Tussen 1981 en 1985 verdwenen er bij de vijf handelspartners 11 % arbeidsplaatsen in vergelijking met 8.9 % in België. Na 1985 doet de Belgische industrie het aanzienlijk slechter qua tewerkstelling met een daling in de periode 1985-1992 van 8.2 % vergeleken met een tewerkstellingstabilisatie bij de vijf. Er bestaat dus inderdaad een typisch Belgisch tewerkstellingsprobleem na 1985.

Deze in vergelijking met de handelspartners ongunstige evolutie treedt vooral op in de periode 1985-1988. Dan kent de Belgische industriële sector een gemiddeld jaarlijks tewerkstellingsverlies kent van 1.9 % vergeleken met een tewerkstellingcreatie van 0.2 % per jaar bij de vijf handelspartners. In de laatste deelperiode 1989-1992 bedraagt het jaarlijks tewerkstellingsverlies 0.6 % in België en 0.4 % bij de vijf.

2. PRINCIPES VAN LOONVORMING VANUIT TEWERKSTELLINGSPERSPECTIEF

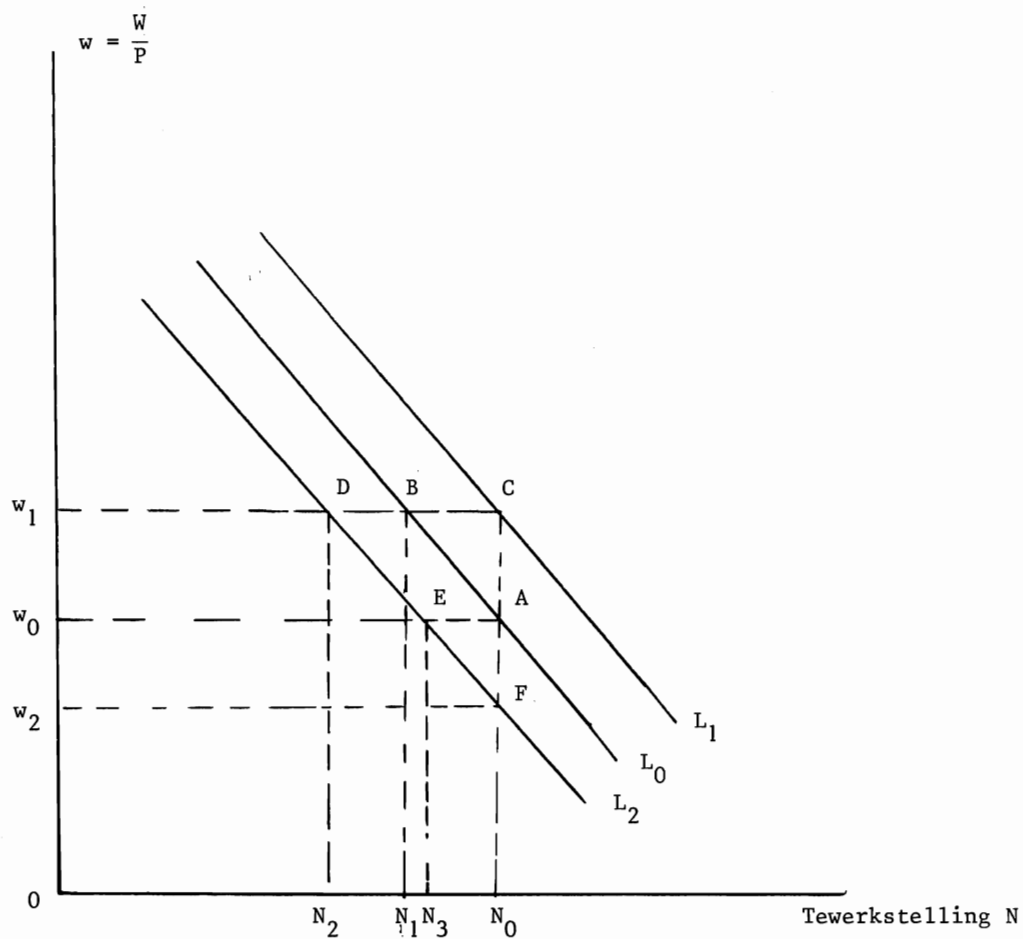
2.1. De relatieve loonevolutie t.o.v. de belangrijkste handelspartners

Volgens de wet op het concurrentievermogen wordt de competitieve positie bedreigd indien de nominale loongroei in België deze van de belangrijkste handelspartners overtreft. De economische onderbouw voor de wet kan eenvoudig worden weergegeven met de "tewerkstellingslijn" (of arbeidsvraagfunctie in de economische wetenschap) van Figuur 2 die het verband weergeeft tussen reële arbeidskost w (nominale arbeidskost W gedeeld door de producentenprijs P) en de tewerkstelling N^2 . Deze lijn geeft alle combinaties van arbeidskost per tewerkgestelde en tewerkstelling weer die voor de onderneming een maximale winst garanderen. De onderneming neemt net zoveel werknemers aan totdat de bijdrage van de laatst bijgekomen werknemer tot de productie - zijn

¹ Exportaandelen in 1991 worden als wegingsfactor gebruikt. Uit Figuur 1 valt op dat de evolutie in de vijf en de zeven handelspartners virtueel dezelfde is. Daarom kan men de bespreking zonder problemen tot de vijf handelspartners beperken. De volgende statistische bronnen werden voor dit werk geraadpleegd (i) OECD Main Economic Indicators voor tewerkstellingscijfers bij de vijf en zeven handelspartners (ii) Tijdschrift van de NBB voor Belgische tewerkstellingscijfers (iii) Centrale Raad voor Het Bedrijfsleven voor loon- en produktiviteitscijfers (iv) Commissie van de Europese Gemeenschappen, *European Economy* voor exportaandelen.

² De minder economisch gerichte lezer kan de grafische analyses overslaan.

Reële arbeidskost

Figuur 2 : Tewerkstelling, arbeidskost- en produktiviteitsveranderingen

arbeidsproductiviteit dus - precies gelijk is aan de arbeidskost. In de grafiek komt met een arbeidskost w_0 een tewerkstelling N_0 overeen in punt A.

Wat zijn de gevolgen van een stijging in de Belgische loonkosten of de sociale zekerheidsbijdragen die door de handelspartners niet gevolgd wordt? De ondernemingen worden gekonfronteerd met een hogere arbeidskost. Zij danken minder productieve werknemers af om door een hogere arbeidsproductiviteit de gestegen loonkost of de hogere sociale zekerheidsbijdragen te compenseren. In de grafiek ziet men dit door een verplaatsing langsheen de curve van punt A naar B. In B ligt de arbeidskost hoger maar daalt de tewerkstelling to ON_1 . Ook de groei van de productie en de winstgevendheid van de bedrijven wordt hierdoor aangetast.

Tabel 1 vergelijkt, voor de verwerkende nijverheid van België en de vijf belangrijkste handelspartners, de gemiddelde jaarlijkse groei van de loonkost per tewerkgestelde in gemeenschappelijke munt (BF) en nationale munt. Als gevolg van de devaluatie en de loonmatiging blijft tussen 1982-1984 de nominale loonstijging in België (7.9 %) ver beneden deze van de handelspartners (12 %). Dit is ook de periode wanneer de Belgische industriële tewerkstelling minder snel afneemt dan bij de vijf handelspartners. Vanaf 1985 ligt daarentegen omwille van de appreciatie van de BF de Belgische loongroei in gemeenschappelijke munt boven de loonstijgingen van de vijf. Het jaarlijks verschil in loongroei bedraagt 1.1 % van 1985-1988 en 0.8 % in de periode 1989-1992. Merk op dat deze hogere loonstijgingen gepaard gaan met een slechtere tewerkstellingsprestatie in België dan bij de vijf.

Tabel 1 : Loonkost- en productiviteitsontwikkelingen in de verwerkende nijverheid in België en de vijf belangrijkste handelspartners (jaarlijkse procentuele veranderingen)

	Loonkost per tewerkgestelde			Toegevoegde waarde per tewerkgestelde in constante prijzen	
	België (in BF)	Vijf handelspartners (in nationale munt)	(in BF)	België	Vijf handelspartners
1982-1984	7.9	8.2	12.0	5.9	4.0
1985-1988	4.9	4.8	3.8	4.0	2.3
1989-1992	5.2	5.4	4.4	3.0	1.9

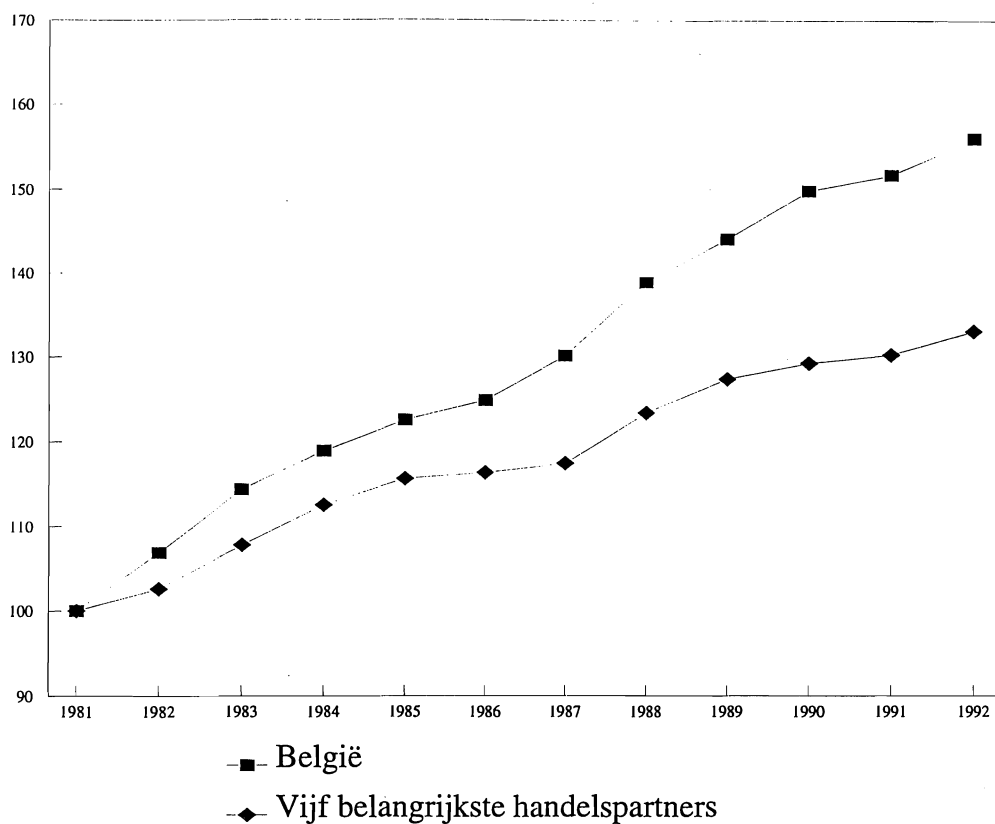
2.2. Loongroei, produktiviteitsontwikkeling en tewerkstelling

Het hierboven gelegde verband tussen relatieve loonkosten en tewerkstelling houdt geen rekening met de produktiviteitsontwikkeling. Nochtans speelt de arbeidsproduktiviteit een grote rol bij de competitieve gevolgen van een arbeidskoststijging. Indien werknemers produktiever werken hoeft een arbeidskoststijging voor de ondernemer geen probleem te vormen.

Een dergelijke produktiviteitswinst wordt in Figuur 2 weergegeven door een verschuiving van de tewerkstellingslijn L_0 naar L_1 . In de grafiek is de produktiviteitsverbetering net voldoende groot om het tewerkstellingsverlies N_0N_1 goed te maken zodat men in punt C het oorspronkelijk tewerkstellingsniveau N_0 bereikt³.

Het belang van de produktiviteit verklaart waarom een gewogen gemiddelde van de loonkosten in de belangrijkste handelspartners de tewerkstellingsevolutie niet perfect voorspelt wanneer de produktiviteitsontwikkeling in binnen- en buitenland significant verschilt. Veronderstel dat men door een inzet van beter geschoolde werkrachten, een meer flexibele arbeidsorganisatie of een nieuwe produktietechniek de Belgische arbeidsproduktiviteit opdrijft vergeleken met de omliggende landen. Op dat ogenblik is een hogere loonstijging in België mogelijk zonder een verlies aan tewerkstelling. Omgekeerd is het nefast de loonstijging in de belangrijkste handelspartners te volgen wanneer de produktiviteit achterblijft. In Figuur 2 leidt een verslechterende produktiviteit tot een verschuiving van de arbeidsvraagfunctie naar links tot L_2 . Stel dat België de loonkoststijging van haar handelspartners volgt die gelijk gesteld wordt aan w_0w_1 . In punt D daalt de tewerkstelling tot ON_2 . Merk op dat ook bij onveranderd loonniveau w_0 de tewerkstelling afneemt tot ON_3 in punt E. Om groeiende werkloosheid te vermijden is eigenlijk een arbeidskostdaling w_0w_2 door loonmatiging of vermindering van de sociale lasten aangewezen.

³ In de competitiviteitsanalyse wordt de relatie tussen arbeidskost en produktiviteit met verschillende maatstaven benaderd. Veelal gebruikt men de *nominale arbeidseenheidskost* die men bekomt door de nominale arbeidskost te delen door de gemiddelde arbeidsproduktiviteit. De gemiddelde arbeidsproduktiviteit meet men doorgaans dan als de reële toegevoegde waarde, Q , gedeeld door het aantal werknemers. Een stijging van de nominale arbeidseenheidskost (WN/Q) betekent dat de arbeidskost meer toeneemt dan de produktiviteit. Tenzij de ondernemingen dit in hogere prijzen kunnen doorrekenen dalen de bedrijfswinsten en volgen er afvloeiingen. Een ander veel gehanteerde maatstaf is de *reële arbeidseenheidskost* die men bekomt men door de nominale arbeidseenheidskost te delen door het prijspeil (of WN/PQ). Feitelijk berekent men hier het *arbeidsaandeel in de toegevoegde waarde*. Een stijging van deze maatstaf houdt in dat de reële arbeidskost sneller toeneemt dan de arbeidsproduktiviteit. Een gedetailleerde analyse vindt men in Lipschitz, L. and D. McDonald (1991) Real Exchange Rates and Competitiveness : A Clarification of Concepts, and some Measurements for Europe. IMF Working Paper, March 1991.

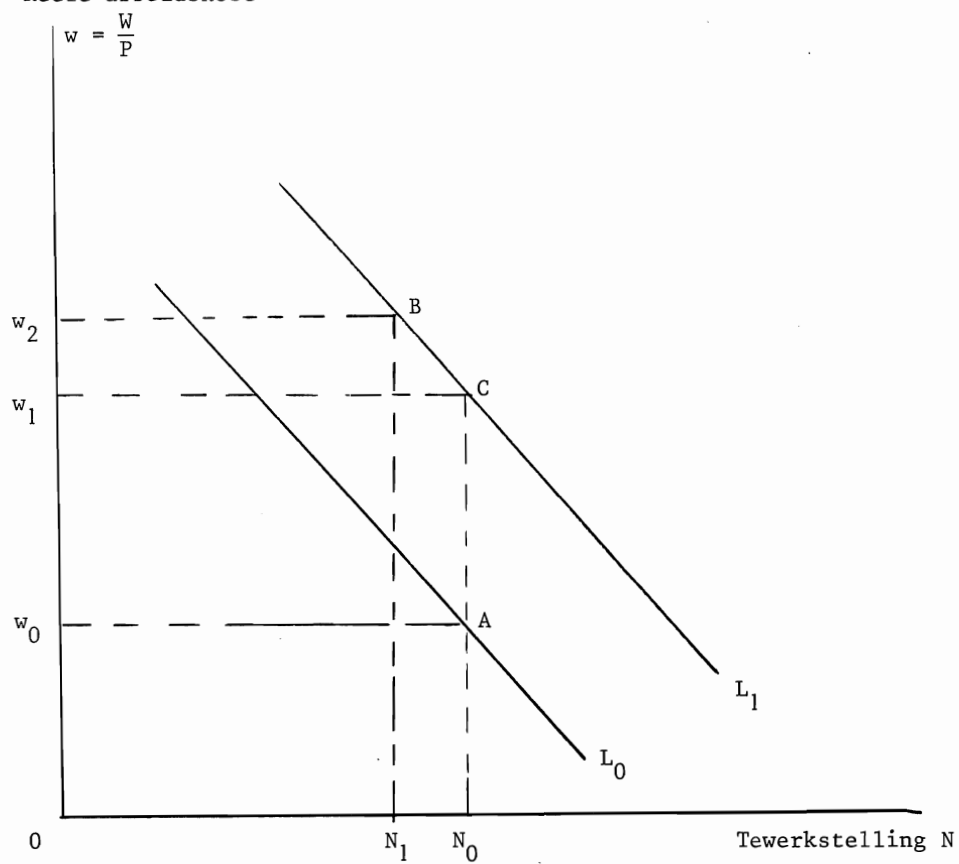
FIGUUR 3 : EVOLUTIE VAN DE GEMIDDELTE ARBEIDSPRODUKTIVITEIT
IN DE VERWERKENDE NIJVERHEID (1981=100)

Deze redenering verklaart waarom *de stijging van de arbeidsproductiviteit* veelal als basisprincipe voor *de toename van de lonen* geldt. Men verwijst dan graag naar de hogere produktiviteitswinst in België dan bij de handelspartners. Tabel 1 en Figuur 3 vergelijkt de evolutie van de reële toegevoegde waarde per tewerkgestelde in de verwerkende nijverheid. België boekt doorlopend een hogere groei van de gemiddelde arbeidsproductiviteit dan de vijf belangrijkste handelspartners. In deze visie zijn hogere loonstijgingen daarom gerechtvaardigd en niet de oorzaak van de nefaste ontwikkeling van de werkgelegenheid.

Deze argumentatie is echter misleidend omdat *arbeidskoststijgingen de produktiviteitsontwikkeling beïnvloeden*. Stel dat in Figuur 4 een technologische innovatie de tewerkstellingslijn verschuift van L_0 naar L_1 . Deze produktiviteitstoename laat een arbeidskoststijging van w_0w_1 toe zonder verlies aan arbeidsplaatsen (de tewerkstelling in A en C is dezelfde). Werkgevers en werknemers komen echter een grotere loonstijging w_0w_2 overeen zodat de tewerkstelling in B daalt tot ON_1 . Alhoewel de tewerkstelling daalt is er geen kloof tussen arbeidskost- en produktiviteitstijging. Immers, de bedrijven vangen de bijkomende looneisen boven w_0w_1 op door minder produktieve activiteiten af te stoten en arbeid te vervangen door kapitaal. Anders gezegd, tussen C en B op L_1 verhoogt men de arbeidsproductiviteit door minder arbeidsinzet. De concurrentiekracht van de bedrijven wordt gevrijwaard ten koste van hogere werkloosheid. Kortom, de produktiviteitstoename als baksteen voor de loongroei biedt geen garantie voor een stabiele tewerkstelling.

Dit scenario van arbeidsvernietigende produktiviteitsgroei is in de Belgische context realistisch te noemen. Loonstijgingen zijn voor vele bedrijfsleiders in belangrijke mate exogeen bepaald. Loonbarema's, ancienniteitsregels, indexaanpassingen, wisselkoersappreciaties, fiscaliteit en parafiscaliteit veroorzaken arbeidskoststijgingen waaraan de bedrijven zich niet kunnen onttrekken. Een inkrimping van het personeelsbestand blijft over als één van de weinige vrijheidsgraden om de rendabiliteit van de onderneming te verzekeren.

Reële arbeidskost

Figuur 4 : Loongroei bij constante tewerkstelling

3. LOONGROEI MET BEHOUD VAN DE WERKGELEGENHEID

3.1. Een schatting van de loongroei bij constante tewerkstelling

Is het mogelijk de loonkoststijging te berekenen die een constante tewerkstelling waarborgt? In de context van Figuur 4 wil men de loonstijging berekenen die het verschil vormt tussen de werkelijke loonstijging w_0w_2 en de tewerkstellingsvernietigende loonstijging w_1w_2 . Deze laatste is niet observeerbaar. Men kan echter wel het verlies aan werkplaatsen N_1N_0 uit de statistieken aflezen. Ook bestaat er informatie over de relatie tussen veranderingen in loonkost en werkgelegenheid. De reële loonelasticiteit van de arbeidsvraag meet de tewerkstellingsgroei die door één percent loonmatiging wordt bereikt⁴. Een hoge (absolute) loonelasticiteit houdt in dat loonmatiging efficiënt is in het terugdringen van de werkloosheid maar betekent ook dat reële loonstijgingen tot een ingrijpend verlies aan arbeidsplaatsen leidt.

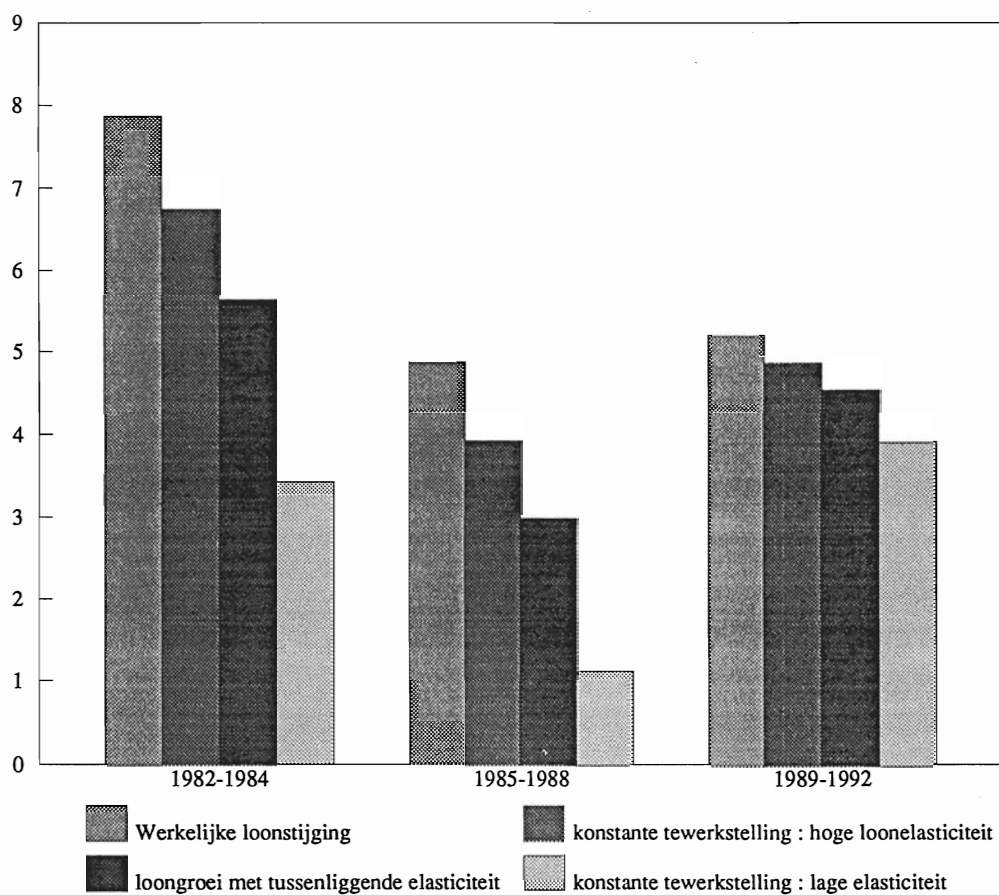
Met deze gegevens wordt het conceptueel mogelijk de loonmatiging te berekenen die het verlies aan tewerkstelling N_1N_0 ongedaan maakt (w_1w_2 in Figuur 4)⁵. De loonstijging met constante werkgelegenheid w_0w_1 bekomt men door van de werkelijke loonstijging deze loonmatiging af te trekken. Anders geïnterpreteerd corrigeert men de werkelijke loongroei voor de loonstijgingen die omwille van tewerkstellingsvernietigende productiviteitswinsten werden toegekend.

Figuur 5 past deze methodologie toe op de looncijfers van de verwerkende nijverheid in België. Naast de werkelijke loonstijging in de verwerkende nijverheid wordt de loongroei met constante tewerkstelling berekend voor drie waarden van de (absolute) reële loonelasticiteit. Als hoge loonelasticiteit wordt de waarde 2 genomen die aansluit bij de gesimuleerde elasticiteit in eigen werk (Abraham, 1993)⁶. Verder wordt de waarde één als tussenliggende elasticiteit en 0.5 als lage loonelasticiteit beschouwd.

⁴ De reële loonelasticiteit van de arbeidsvraag bepaalt de helling van de tewerkstellingslijn.

⁵ Concreet berekent men voor elk jaar de loonmatiging vereist om de tewerkstelling in dat jaar constant te houden door de het tewerkstellingsverlies te vermenigvuldigen met de inverse van de reële loonelasticiteit. Daarna wordt het gemiddelde van de jaarlijkse cijfers genomen voor de verschillende deelperiodes.

⁶ Abraham, F (1993) "The Social Dimension of an Integrated EC-Nordic Area," in Lundberg, L. and J. Fagerberg ed. *European Integration : A Nordic Perspective*. Avebury : Ashgate Publishing group, p 313-331.

FIGUUR 5 : WERKELIJKE LOONGROEI EN LOONGROEI MET KONSTANTE TEWERKSTELLING IN DE VERWERKENDE NIJVERHEID

Uit deze grafiek blijkt dat de loongroei met constante tewerkstelling een onmiskenbare loonmatiging⁷ vereist t.o.v. de werkelijke loongroei. Dit geldt vooral van 1982 tot 1988 wanneer de tewerkstelling het scherpst daalt. In die periode bedraagt de vereiste looninlevering met hoge loonelasticiteit ongeveer 1 % per jaar. Deze loonmatiging loopt op tot tenminste 3.5 % per jaar in het geval van een lage loonelasticiteit. Van 1989 tot 1992 blijft de jaarlijkse looninspanning noodzakelijk om de industriële werkgelegenheid te bewaren beperkt tot 0.3 % tot 1.3 % afhankelijk van de loonelasticiteit. Om de industriële tewerkstelling in 1992 terug te brengen op het niveau van 1981 is een loonmatiging vereist van 7.8 % in het geval van hoge loonelasticiteit en van 15.7 % tot 31.4 % in het geval van een tussenliggende of lage loonelasticiteit.

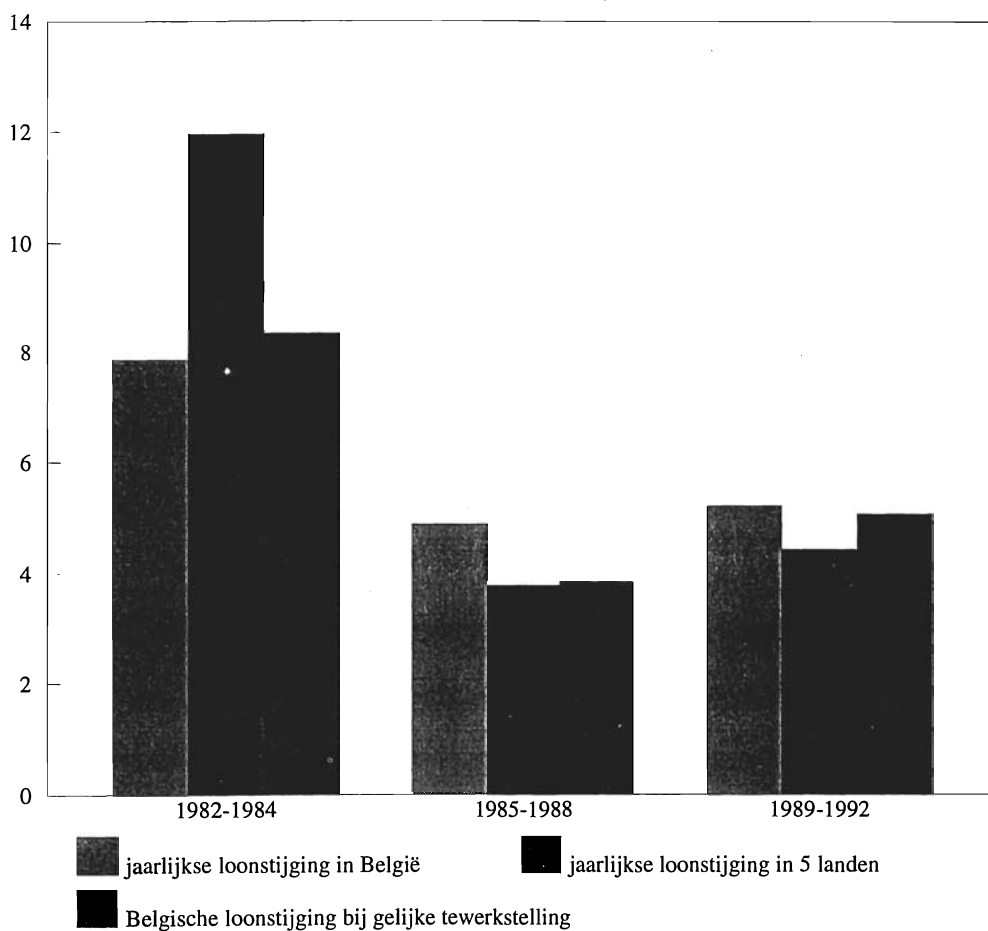
3.2. Een schatting van de loongroei bij constant tewerkstellingsaandeel

Een ander mogelijk beleidsobjectief is de stabilisatie van het Belgisch tewerkstellingsaandeel t.o.v. de omliggende landen. De bedoeling wordt dan de bescherming van het Belgisch marktaandeel op de binnenlandse en internationale markt te koppelen aan een even goede tewerkstellingsprestatie als bij de belangrijkste concurrenten.

Welke loonstijging zou tot dezelfde evolutie van de industriële werkgelegenheid geleid hebben in België en de vijf belangrijkste handelspartners ? Als antwoord op deze vraag wordt in Figuur 6 de feitelijke loonevolutie in België en bij de vijf handelspartners geplaatst naast de loongroei met constant tewerkstellingsaandeel. Dit concept wordt berekend door met behulp van de loonelasticiteit voor elk jaar de loonwijziging te berekenen die nodig is om de evolutie van de werkgelegenheid in België en de vijf aan elkaar gelijk te stellen. In het geval van een minder goede (betere) Belgische tewerkstellingsprestatie is een loondaling (loonstijging) aangewezen. Deze negatieve of positieve loonverandering wordt dan bij de werkelijke loonstijging geteld om de loongroei bij constant tewerkstellingsaandeel te bekomen. Merk op dat Figuur 6 enkel de resultaten weergeeft voor de hoge reële loonelasticiteit gelijk aan 2.

De bevindingen van deze oefening zijn leerrijk. In de periode 1982-1984 bleef de werkelijke loonstijging (7.9 %) beneden de loongroei die de Belgische werkgelegenheidspositie t.o.v. de vijf handelspartners handhaaft (8.4 %). Anderzijds zou het overnemen van de

⁷ Dit kan ook een verlaging zijn in de niet-loon component van de arbeidskost. Voor de tewerkstelling telt enkel de arbeidskost.

FIGUUR 6 : Gemiddelde jaarlijkse loonstijgingen in België en de vijf belangrijkste handelspartners bij gelijke en ongelijke tewerkstellingsevolutie

gemiddelde loonstijging bij de vijf (12.0 %)⁸ tot een ongunstige trend in het Belgisch tewerkstellingsaandeel geleid hebben. Zoals eerder gesteld blijft bovendien zelfs een werkelijke loonstijging van 7.9 % boven de loongroei die de bestaande tewerkstelling zou handhaven in de Belgische industriële sector.

Vanaf 1985 tot 1988 overtreft de werkelijke loonstijging de loonstijging met constant tewerkstellingsaandeel. Het jaarlijks verschil bedraagt 1.1 % in de periode 1985-1988. Interessant genoeg is de loonstijging met constant tewerkstellingsaandeel nagenoeg gelijk aan de gemiddelde loonstijging bij de vijf belangrijkste handelspartners. Anders gezegd zou de Belgische industrie dezelfde tewerkstellingsevolutie gekend hebben als de vijf indien de loonstijgingen tot deze van de vijf beperkt waren gebleven tussen 1985-1988. Althans voor deze tijdspanne blijkt de wettelijke concurrentiemaatstaf ook vanuit werkgelegenheidsoogpunt aanvaardbaar te zijn.

Van 1989 tot 1992 is de tewerkstellingsevolutie in België slechts marginaal slechter dan bij de vijf handelspartners. De werkelijke gemiddelde loonstijging (5.2 %) en de loonstijging bij constant tewerkstellingsaandeel (5.1 %) vallen hierdoor nagenoeg samen. De hogere gemiddelde loonkoststijging in België dan bij de vijf uitte zich niet in een duidelijk slechtere Belgische prestatie op het vlak van tewerkstelling.

Hierbij valt op te merken dat omwille van de hoge reële loonelasticiteit een vrij optimistisch scenario verkregen wordt waar relatief kleine loondalingen voldoende zijn om tewerkstellingsverliezen goed te maken. Met een lagere loonelasticiteit is de loonstijging met constant tewerkstellingsaandeel geringer. Uit onze berekeningen blijkt dat in dat geval een duidelijk minder sterke loonstijging dan bij de vijf handelspartners vereist is om het Belgisch tewerkstellingsaandeel te vrijwaren tussen 1985 en 1988. En de loonstijging met constant tewerkstellingsaandeel in de periode 1989-1992 sluit dan nauw aan bij de gemiddelde loonstijging bij de vijf handelspartners. Enerzijds benadrukt dit dat het niet naleven van de wettelijke loonnorm tot nefaste tewerkstellingseffecten kan leiden. Anderzijds impliceert deze bevinding dat vanuit tewerkstellingsperspectief een strengere loonmatiging dan de wettelijke loonmaatstaf vereist kan zijn.

⁸ Let wel : het betreft hier de loonstijgingen in gemeenschappelijke munt die sterk door de Belgische devaluatie beïnvloed worden.

BESLUIT : NAAR EEN ARBEIDSVRIENDELIJK LOONBELEID ?

De Belgische economie staat voor moeilijke uitdagingen en ingrijpende hervormingen. Het ombuigen van de negatieve trend in de werkgelegenheid wordt ontegensprekelijk een prioriteit voor het economisch beleid. Een arbeidsvriendelijke loonvorming vormt hiervan een belangrijke component. Welke zijn de implicaties van onze bevindingen voor een dergelijke loonstrategie ?

Onze loonstijgingen zijn te hoog om het behoud van de tewerkstelling te verzekeren. Van 1982 tot 1988 vergde een constante industriële tewerkstelling in België een minimale jaarlijkse looninlevering van 1 % t.o.v de werkelijke toegestane nominale loonstijgingen. Van 1989 tot 1992 was een geringere looninspanning van minstens 0.3 % vereist. Om de industriële tewerkstelling van 1992 terug op het peil van 1981 te brengen is in het gunstigste scenario een loon- of arbeidskostmatiging van 7.8 % noodzakelijk.

Deze studie plaatst ernstige vraagtekens bij de productiviteitsregel die loongroei afstemt op de toename van de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Institutionele factoren, index- en wisselkoersaanpassingen bepalen in belangrijke mate de arbeidskost van de onderneming. Overmatige stijgingen geven aanleiding tot een verhoging van de arbeidsproductiviteit door afdankingen en door de vervanging van arbeid door kapitaal. Op die manier wordt de van de bedrijven hersteld ten koste van hogere werkloosheid. Loonstijgingen toekennen op grond van deze arbeidsvernietigende productiviteitsgroei versnelt dit proces.

De wet op het concurrentievermogen stelt de maximale loongroei in gemeenschappelijke munt gelijk aan een gewogen gemiddelde van de vijf handelspartners. Dit principe is beter verenigbaar met het objectief van een constant tewerkstellingsaandeel t.o.v. de belangrijkste handelspartners dan de productiviteitsregel. Het naleven van deze norm zou trouwens de slechtere Belgische prestatie op het vlak van de industriële tewerkstelling na 1985 grotendeels vermeden hebben. Daarom is het essentieel dat deze wettelijke norm in de toekomst niet wordt overschreden. Merk op dat het verschil in loongroei - uitgedrukt in gemeenschappelijke munt - tussen België en de vijf handelspartners vanaf 1985 vrijwel uitsluitend te wijten is aan de appreciatie van de BF.

Het overnemen van de loonevolutie bij de burens vormt niet noodzakelijk een waterdichte garantie voor een bevredigende werkgelegenheid. Deze studie toont aan dat zelfs met een

veel lagere loonstijging in gemeenschappelijke munt dan deze van de vijf handelspartners een daling in de industriële tewerkstelling niet vermeden werd in 1982-1984. Een even sterke loongroei als bij deze handelspartners zou in deze periode tot een duidelijk slechtere evolutie van de Belgische industriële werkgelegenheid hebben geleid. In moeilijke omstandigheden moet men dus verder kunnen gaan dan de wettelijke loonnorm. De oplopende werkloosheid en de nieuwe concurrentie vanuit Oost-Europa en Azië stelt de Belgische arbeidsmarkt vandaag eens te meer voor een niet te onderschatten uitdaging.

De zorg om de toekomstige werkgelegenheid in dit land eist een centrale plaats voor de tewerkstellingproblematiek in de competitiviteitsanalyse. Als startpunt zou men expliciet een werkgelegenheidsnorm in de bestaande concurrentiewetgeving kunnen inbouwen. Die zou een ingrijpen in de loononderhandelingen toelaten indien het Belgisch tewerkstellingsaandeel t.o.v. de handelspartners verzwakt.

De wet op het concurrentievermogen wordt vaak verweten slechts in te grijpen nadat de verzwakking van de competitieve positie heeft plaatsgevonden. Daarom pleiten wij voor een jaarlijkse ex-ante tewerkstellingrichtlijn die de maximale loongroei vastlegt in functie van een duidelijk tewerkstellingsobjectief. Concreet wordt eerst de verwachte tewerkstelling en loongroei in België en omliggende landen ingeschat op basis van prognoses van bv de OESO, EG of Planbureau. Vervolgens wordt de doelstelling m.b.t. de werkgelegenheid expliciet geformuleerd. Tenslotte wordt via een benadering zoals hierboven uiteengezet de loongroei berekend die consistent is met dit tewerkstellingsobjectief.

Het spreekt vanzelf dat er andere varianten mogelijk zijn op de hier voorgestelde loonstrategie. Bovendien kadert elk loonbeleid in een ruimer kader waarin ook sociale zekerheid, fiskale en parafiskale lasten een grote rol spelen. Verder is een diepgaande sectoriële analyse vereist die ook met sectoriële verschillen in loonvorming en tewerkstelling rekening houdt. Daarom vertegenwoordigt deze bijdrage slechts een aanzet tot een hopelijk ruim en grondig debat over de Belgische werkloosheidproblematiek in een internationaal competitieve omgeving.

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

- 1976 — 1. Louis BAECK, De inflatoire groeimachine. (uitgeput)
2. Paul DE GRAUWE, Theo PEETERS, De recente inflatie : een structureel of een monetair probleem ? (uitgeput)
- 1977 — 3. Karel TAVERNIER, Krachtlijnen voor een Belgisch stabilisatiebeleid. (uitgeput)
4. Paul DE GRAUWE, Korporatisme en werkloosheid, (uitgeput)
5. Paul VAN ROMPUY, Enkele structurele aspecten van de crisis. (uitgeput)
6. Louis BAECK, Naar een nieuwe groeicyclus met een ander groeipatroon.
- 1978 — 7. Louis BAECK, Politiek verantwoordelijk handelen en socio-economisch optimum. (uitgeput)
8. Paul DE GRAUWE, Bureaukratische controle en het economisch systeem.
9. Paul VAN ROMPUY, Guido DE BRUYNE, De regionalisatie economisch bekeken. (uitgeput)
10. Louis BAECK, De nieuwe internationale economische orde en haar kritische tegenhangers. (uitgeput)
11. Theo PEETERS, Economisch federalisme : lessen uit het buitenland.
12. Dirk HEREMANS, Economische autonomie en economische unie, krachtlijnen voor een duurzame oplossing.
- 1979 — 13. Paul DE GRAUWE, Arbeidsduurvermindering en tewerkstelling.
14. Economisch Federalisme. (uitgeput)
Deel I : Financiële middelen en herverdeling, Paul VAN ROMPUY, Albert VERHEIRSTRAETEN, Regionale Herverdelings- en Financieringsstromen.
Theo PEETERS, Financiële middelenvoorziening voor gemeenschappen en gewesten.
15. Economisch Federalisme.
Deel II : Organisatie en bevoegdheden, Dirk HEREMANS, Verkaveling van bevoegdheden en economische unie.
Vic VAN ROMPUY, Economisch stelsel en verdeling van bevoegdheden.
- 1980 — 16. Guy CLEMER, Karel TAVERNIER : Tewerkstelling en inkomensmatiging in België : een onvermijdelijke keuze.
17. Louis BAECK, Lokomotief strategie : met stoom uit de Eurovalutamarkt. (uitgeput)
18. Michel DOMBRECHT, Theo PEETERS, Sanering van de overheidsfinanciën : gevaarlijk of onvermijdelijk ?
- 1981 — 19. Paul DE GRAUWE, Marcia DE WACHTER, Produktie, tewerkstelling en verdeling. Een neo-liberale benadering.
20. Louis BAECK, De jaren tachtig in perspectief. (uitgeput)
21. Paul VAN ROMPUY, Patrick VAN CAYSEELE, Raming van de geregionaliseerde lopende rekening van de overheid in 1979.

22. Paul DE GRAUWE, Loonkosten, energiekosten en kapitaalkosten. België gedurende 1970-1980. (uitgeput)
 23. Frans SPINNEWYN, Een verzekeringstechnische benadering van de werkloosheidsverzekering.
- 1982 —
24. Louis BAECK, Herstelbeleid, vroeger en nu.
 25. Paul DE GRAUWE, Marc JANSSENS, Aanbodeconomische effecten van de belastingdruk in België.
- 1983 —
26. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Linkse en rechtse gezondheidsindicatoren van de Belgische Economie.
 27. Louis BAECK, Hoe de crisis ombuigen. (uitgeput)
 28. Paul VAN ROMPUY, Maatschappelijke keuze en economische crisis.
 29. Vic VAN ROMPUY, Erik SCHOKKAERT, Begrotingstekorten, Rentelasten en Openbare schulden in België. Een kijk op halflange termijn.
- 1984 —
30. Dirk HEREMANS, Hans GEEROMS, Marktsector en budgetsector in België. Grenzen aan het overheidsbeslag ?
 31. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Zijn de rentelasten van de overheidsschuld ondraaglijk geworden ?
- 1985 —
32. Louis BAECK, De wonderbare wereld van de economische paradigma's. (uitgeput)
 33. Paul VAN ROMPUY, Solidariteitsmechanismen in federale staten.
 34. Louis BAECK, De V.S. en de E.G. : vergelijking op lange termijn.
 35. Louis BAECK, Het economisch denken in het Spanje van de 16e en 17e eeuw.
 36. Guido DE BRUYNE, Paul DE GRAUWE, Herverdeling van het werk en makro-economisch evenwicht.
 37. Paul VAN ROMPUY, Arbeidsmarktflexibiliteit en werkloosheid.
- 1987 —
38. Paul DE GRAUWE, Anne FREMAULT, Micro- en macro-economische effectiviteit van de Belgische prijsreglementering.
 39. Louis BAECK, Kentering in de westerse economie.
 40. Johan MORTELMANS, Erik SCHOKKAERT, Lode BERLAGE, Robert VERTONGHEN, De economische wenselijkheid van een snelspoorverbinding door België.
 41. Louis BAECK, De aandelenbeurzen, 1982-87 : het lustrum van de stier.
 42. Lode BERLAGE, Dirk TERWEDUWE, Grondstoffenuitvoer van ontwikkelingslanden : machtsmiddel of struikelblok ?
- 1988 —
43. Louis BAECK, De westerse economie na de krach. (uitgeput)
 44. Filip ABRAHAM, Nationale vakbonden, interprofessionele loonakkoorden en economische politiek.
 45. Paul VAN ROMPUY, m.m.v. Valentijn BILSEN, 10 Jaar financiële stromen tussen de gewesten in België.
 46. Dirk HEREMANS, Bevoegdheidsverdeling en economische autonomie. De staatshervorming in het licht van 1992.
 47. Wim MOESEN, Dirk HEREMANS, Paul VAN ROMPUY, Mark EYSKENS, Bedenkingen bij de nieuwe financieringsvoorstellen voor gewesten en gemeenschappen.

48. Vic VAN ROMPUY, Overheidstekort, overheidsschuld en economische welvaart. Toepassing op België 1947-1988
- 1989 — 49. Lodewijk BERLAGE, België en de schulden van de Afrikaanse lage inkomenslanden.
50. Jacques DREZE, Schuld en coöperatie in de mondiale economie. (uitgeput)
51. Paul DE GRAUWE, Milieuvriendelijke groei : utopie of werkelijkheid ?
- 1990 — 52. Paul VAN ROMPUY, Europese ankerpunten voor het belgisch begrotingsbeleid.
53. Louis BAECK, De jaren '90 : een Europees decennium. (uitgeput)
54. Paul DE GRAUWE, Stef PROOST, Erik SCHOKKAERT, Denise VAN REGEMORTER, Het milieubeleid in Vlaanderen. Een economische visie.
55. Paul DE GRAUWE, Wim VANHAVERBEKE, Competitiviteit, oliecrisis en loonindexering.
56. Wim MOESEN, Begrotingen, beleid en beheer. Over de besparingsvoorstellen, wat ze zijn en wat ze niet zijn.
- 1991 — 57. D. HEREMANS, M. DE BROECK, Overheidsschuld en financiële markten in de branding.
58. Louis BAECK, Bruno VAN ROMPUY, Golfoorlog : geopolitiek, petroleum en islam. (uitgeput)
59. Paul DE GRAUWE, Koen STRAETMANS, Het programma-akkoord in de petroleumsector. Een ondoelmatig systeem van prijzencontrole.
60. Paul DE GRAUWE, Denkoefeningen over de regionalisering van de Belgische overheidsschuld.
- 1992 — 61. Paul DE GRAUWE, Over Franse kolonisatie en Belgische verankering.
62. Stef PROOST, Beleidsvoorstellen voor de broeikasproblematiek.
63. André DECOSTER, Stef PROOST, Erik SCHOKKAERT, Hervorming van indirecte belastingen : winnaars en verliezers.
64. Paul VAN ROMPUY, Kritische bedenkingen bij de regionalisering van de overheidsschuld.
65. Paul DE GRAUWE, Wat doet de nationale bank met ons geld ?
- 1993 — 66. Patrick VAN CAYSEELE, Waarom wij? Of de economische onderbouw van een verankeringsbeleid.
67. Paul DE GRAUWE, Bart VAN DER HERTEN, De legitimering van overheidsmonopolies in het spoorwegvervoer en in de telecomunicatie. Een historische analyse.
68. Paul VAN ROMPUY, Valentijn BILSEN, Regionalisering van de sociale zekerheid.
69. Lodewijk BERLAGE, Wim LAGAE, Afrika, de verwaarloosde debiteur.
70. Mark De Broeck, Dirk Heremans, Vraagtekens bij de overheidsschuld in een federaal België.
71. Wim MOESEN, Paul VAN ROMPUY, De kleine kanten van de grote staatshervorming.

72. Frans SPINNEWYN, De hervorming van de sociale zekerheid micro-economisch belicht.
73. Paul DE GRAUWE, De sterke frank en de staatsschuld.